

Virus i strukturerna?

Hivepidemin fortsätter att skörda offer och utgör ett stort hinder för att utrota fattigdomen. Men sjukdomen går att stoppa. Fler och kraftfullare åtgärder krävs för att vända trenden. Politiskt handlingsutrymme för fattiga länder att satsa på sjukvård och tillgång till mediciner, samt mer finansiella resurser är några av de strukturella pusselbitar som behövs för att bekämpa hiv och aids.

Epidemin fortfarande inte under kontroll

Det har gått tjugofem år sedan aidsepidemin startade. Sjukdomen har sedan dess orsakat en av de enskilt största tillbakagångarna i mänsklig utveckling i historien. I vissa länder har den praktiskt taget utplånat hela generationer eller drastiskt minskat deras möjligheter att bidra till samhällsutvecklingen.

UNAIDS och Världshälsoorganisationen WHO uppskattar att det 2007 fanns över 33 miljoner människor som lever med hiv. 95 procent av dem lever i utvecklingsländer. Varje dag smittas 6800 personer av viruset och mer än 5700 personer dör av aids, framförallt p g a att de inte fått tillgång till förebyggande hivarbete och behandlingsmöjligheter.

Spridning av hiv sker ofta i samband med oskyddade sexuella relationer, drogmissbruk eller prostitution. I många fall har stigmatiseringen skytt förståelsen för vad som gör människor och samhällen utsatta för ökad smitto- och spridningsrisk.

Fattigdom, ekonomisk osäkerhet, kvinnors underordning, folkförflyttningar på grund av ändrade handelsmönster, brist på utbildning och information, analfabetism, diskriminering, social marginalisering och sexuell exploatering av kvinnor, flickor och pojkar är några av de bakomliggande faktorer som ökar spridningen av hiv.

Millenniemål 6

Vid ett FN toppmöte år 2000 antog världens ledare Millenniedeklarationen. Ett av målen som sattes upp, millenniemål 6, handlade om att hejda spridningen av hiv till 2015. År 2006 antog FN:s generalförsamling en ny politisk deklaration där man lovade bygga ut förebyggande arbete, behandling och omsorg för de redan smittade. Trots det pekar de senaste FN-rapporterna på att det kommer att bli svårt att uppnå det sjätte millenniemålet. Fler och kraftfullare åtgärder krävs för att vända trenden.

Det går att stoppa hiv och aids

För att effektivt kunna bekämpa epidemin krävs det en förståelse för och insatser på många olika plan – på individ-, familje-, samhälls- och strukturell nivå. Sociala värderingar, normer och kulturella mönster som resulterar i förnekelse och diskriminering måste förändras. System och strukturer på nationell och global nivå måste utformas så att de inte bidrar till spridningen av hiv eller förhindrar behandlingen av aidsrelaterade sjukdomar.

Bekämpningen av hiv och aids är en global angelägenhet, men den rika delen av världen har ett särskilt ansvar. De globala patentregelverken får inte hindra tillgången till mediciner. Utvecklingsländerna måste ges möjligheter att satsa på sjukvård och utbildning. Det krävs mer resurser för att finansiera hiv- och aidsarbetet runtom i världen.

Hivmediciner och globala patentregler

Tillgången till hivmediciner, sk antiretroviral behandling, i låg- och medelinkomstländer har ökat kraftigt under de senaste åren – mycket tack vare att priserna sjunkit som en följd av konkurrens av billigare läkemedelskopior och kampanjer för ökad tillgång till mediciner. I december 2006 fick mer än 2 miljoner människor i låg- och medelinkomstländer behandling enligt UNAIDS. Men fortfarande saknar över 70 procent av de behövande tillgång till mediciner.

Nya mediciner för dyra för fattiga

Skälen till att människor i fattiga länder saknar tillgång till mediciner som kan rädda liv är många. Ett av dem är dock att medicinerna i många fall helt enkelt är för dyra för att patienter i fattiga länder ska ha råd att betala. Detta gäller särskilt för de nyare, sk andra linjens, anti-retrovirala mediciner.

En del hiv-patienter utvecklar resistens mot sina mediciner när de tagit dem under en längre tid. Därför har många patienter nu behov av att byta till andra linjens mediciner. En av de främsta anledningarna till att de nya medicinerna är så dyra är enligt Läkare Utan Gränser att dessa är patenterade märkesprodukter.

Monopol ger höga priser

De flesta av de nya medicinerna har utvecklats efter det att länder som Thailand, Indien och Brasilien – som är stora producenter av billigare läkemedelskopior – tvingats införa patent på mediciner till följd av Världshandelsorganisationens WTO:s avtal om immateriella rättigheter, det sk TRIPS-avtalet (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights).

Patenten ger läkemedelsföretagen 20 års ensamrätt att tillverka och sälja dessa mediciner. Monopolen ger högre priser, men syftar att stimulera fortsatt forskning och utveckling. Men läkemedelsföretagen spenderar också stora summor på marknadsföring och har ofta hög vinstutdelning till sina aktieägare.

Vid WTO:s ministermöte i Doha 2001 antogs en deklARATION som sade att TRIPS-avtalet inte får stå i vägen för skyddet av folkhälsan. Det kan alltså vara rätt att i vissa situationer bryta patent. Sedan dess har man försökt tydliggöra tillåtna undantagsmöjligheter. Men många kritiker menar att det är alltför krångligt och kostsamt för många fattiga länderna att utnyttja dessa undantag. Särskilt svårt är det för fattiga länder som saknar egna möjligheter att producera läkemedelskopior.

Ny offensiv för ännu striktare patent

De begränsade, men viktiga, undantagsmöjligheter som TRIPS-avtalet erbjuder är inga absoluta rättigheter. De kan undergrävas eller helt förhandlas bort genom andra avtal. I EU:s strategi ”Global Europe: competing in the world” (2006) klagar man unionens positioner inför kommande handelsförhandlingar med olika utvecklingsländer: EU kommer att kräva tydligare fokus på nya handelsområden av intresse den europeiska ekonomin, inklusive immateriella rättigheter. Detta skulle kunna innebära att man vill skärpa lagstiftningen t ex när det gäller patenthållares ensamrätt för testdata, vilket ytterligare skulle kunna försena konkurrensen från kopior av nya hiv-mediciner.

Dagarna med rimliga priser på anti-retrovirala mediciner kan i praktiken vara räknade, vilket skulle kunna få katastrofala effekter för de människor som lever med hiv.

Diakonia anser att

- Sverige bör arbeta för att EU:s nya regionala handelsavtal med utvecklingsländer inte innehåller några krav som går utöver TRIPS.
- Sverige bör stödja utvecklingsländers rätt att använda sig av undantagen i TRIPS, samt driva på för att förändra TRIPS så att fattiga länder själva får avgöra i vilka sektorer och i vilken takt de vill införa produktpatent.

Hiv och aids och villkor från IMF

Ett problem för en effektiv hiv- och aidsbekämpning är att en del av de villkor den Internationella Valutafonden (IMF) ställer på många fattiga länder förhindrar dem från att använda biståndsökningar och resurser som frigjorts genom skuldavskrivningar till nödvändiga investeringar i sjukvård och utbildning.

Inflationsbekämpning går före fattigdomsbekämpning

En rapport om IMF:s roll i biståndet i Afrika söder om Sahara 1999 – 2005, gjord av IMF:s oberoende utvärderingsorgan, visar att en stor del av det ökade biståndet under denna period användes till att bygga upp valutareserver eller till avbetalningar av interna skulder bl a för att möta IMF:s mål för inflationsbekämpning.

Rapporten visar att 37 procent av de årliga biståndsökningarna som var avsedda att användas för nödvändig import (t ex av medicin) och så mycket som 72 procent av biståndet som var avsett för satsningar inom mottagarlandet, istället användes för att bygga upp valutareserver eller för att betala av på interna skulder.

Detta skedde för att IMF prioriterade mål för valutareserver och inflationsbekämpning framför det som biståndet var avsett att användas till. Andra rapporter visar också att IMF:s strikta krav förhindrar ökade satsningar inom utbildnings- och hälsosektorn då IMF satt ett tak för hur mycket de offentliga utgifterna får öka i fattiga länder.

Resultat: underfinansiering av sjukvård och utbildning

Resultatet blir att samtidigt som fattiga länder står inför den enorma utmaningen att bekämpa hiv och aids, så får de inte tillräckligt med bistånd, och de biståndsökningar som kommer kan inte användas till utökade investeringar i skola och vård på grund av IMF:s villkor. Detta går stick i stäv med biståndets

uppgift att ge faktiska resultat för fattiga människor.

Så kallad makroekonomisk stabilitet, som IMF prioriterar, är viktigt. Men det är en balansgång hur låg eller hög inflationen kan vara innan det skadar ekonomin och utvecklingen i ett land.

Ekonomiska analyser av bl a Action Aid visar att IMF:s krav är onödigt hårda. Kraven sker på bekostnad av hiv- och aidsbekämpning och möjligheterna att nå FN:s millenniemål.

IMF har delvis hörsammat kritiken, men fortfarande återstår frågor kring hur avvägningen mellan makroekonomisk stabilitet och ökade satsningar på hiv- och aidsbekämpning ska se ut, och vad det kommer att innebära för människor i fattiga länder. Sverige har i egenskap av sitt medlemskap och sin rösträtt i IMF en möjlighet att påverka politiken.

Diakonia anser att:

- Sverige inom ramen för IMF bör arbeta för att kraven på makroekonomisk stabilitet inte motverkar möjligheten att kraftigt öka satsningar på sjukvård och utbildning i fattiga länder för att uppnå millenniemål 6. Biståndsökningar måste kunna användas till denna livsviktiga uppgift.
- Sverige bör också verka för att stödja en öppen debatt och ett brett deltagande av relevanta aktörer i fattiga länder – olika ministerier, parlament och representanter från det civila samhället – i viktiga ekonomiska beslut som har en avgörande inverkan på möjligheten att bekämpa hiv och aids. Fattiga länder måste få stöd i form av tillgång till olika alternativa makroekonomiska analyser och vilka konsekvenser de har för möjligheten att t ex anställa fler sjuksköterskor.

Vad gör Diakonia?

Diakonia har prioriterat hiv- och aidsfrågan i sitt arbete. Ett hiv- och aidsperspektiv ska integreras i all verksamhet. Detta innebär bland annat att alla projekt och program Diakonia stödjer ska innehålla en analys av hiv- och aidsituationen och hur den påverkar arbetet, samt aktivitetsplan för att åtgärda. All personal och alla partner får grundläggande kunskaper om sjukdomen och dess förebyggande.

Diakonia bidrar konkret till arbetet med att bekämpa hiv- och aids på många håll runtom i världen. Genom att kanalisera bistånd, från våra givare och Sida, till våra partner stödjer vi deras arbete med utbildning och förebyggande hälsoarbete, hembaserad vård, tillgång till testning och behandling, m m. Några exempel:

- I Thailand har Diakonia partner som rehabiliterar unga flickor som lurats från sina byar till storstäder och utnyttjats i sexhandeln. De får utbildning och medicinsk hjälp samt möjligheter att bli fullvärdiga medborgare och komma tillbaka till arbetslivet i samhället.
- I Honduras stödjer Diakonia partner som arbetar med att ge kvinnliga fångar kunskap om sina sexuella och reproduktiva rättigheter och för att kunna skydda sig och återupprätta sin värdighet. Fångarna introducerar och hjälper i sin tur de nya som kommer in.
- I Zambia arbetar partner tillsammans med myndigheter till att ge hivsmittade och aidsjuka tillgång till mediciner, rådgivning och samhälleliga rättigheter som förlorats i och med diskriminering och stigmatisering.

Vad kan du göra?

Diakonia arbetar tillsammans med och ger stöd till våra partnerorganisationer runtom i världen. Tillsammans ger vi kraft till fattiga människor att utifrån sina behov och sin lokala kontext förändra sin egen tillvaro. För att möjliggöra detta arbete behöver vi ditt stöd.

Diakonia försöker också att förändra världen genom att skapa opinion och informera församlingar, allmänheten, media och beslutsfattare i Sverige om hur politiken kan utformas för att gynna en rättvis och hållbar utveckling. Sverige har en viktig roll att spela i beslut som direkt påverkar fattiga människors vardag. Du kan bli del i detta arbete!

- Lär dig mer om hur tex handelsregler eller internationella finansiella institutioners politik påverkar fattiga människors möjligheter att lyfta sig ur fattigdom.
- Påverka andra genom att diskutera och dela med dig av vad du lärt dig.
- Kontakta politiker och kräv förändring.
- Bli Förändringsfadder för Diakonia eller ge en gåva på Pg 90 33 04 – 4.

Lästips

www.diakonia.se

www.unaids.org

www.undp.org/hiv/

www.un.org/millenniumgoals/

www.who.int/topics/hiv_infections/en/

www.e-alliance.ch/hivaids.jsp

www.accessmed-msf.org/

diakonia

MÄNNISKOR SOM FÖRÄNDRAR VÄRLDEN